

УДК 930.25(438)

Р. І. МЕЛЬНИК*

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСТУПУ ТА КОРИСТУВАННЯ АРХІВНИМИ ДОКУМЕНТАМИ У ПОЛЬЩІ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Розглянуто основні етапи становлення державної політики Польщі у сфері доступу й користування архівними документами у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття, проаналізовано нормативно-правову базу у цій галузі, охарактеризовано принципи й порядок доступу й користування документами у державних архівах.

Ключові слова: архів; архівні документи; Державний архівний фонд; Головна дирекція державних архівів; доступ та користування архівними документами.

Проблема організації доступу та користування архівними документами у Польщі є однією з невід'ємних складових державної політики у сфері доступу й використання інформації. Відповідно до основ інформаційної політики держави визначено принципи й порядок доступу фізичних і юридичних осіб до архівних документів із метою виявлення і використання інформації, яка в них міститься. Впродовж другої половини ХХ ст. вони декілька разів змінювалися, що знайшло відображення як в архівному законодавстві, так і в нормативно-правових актах, що стосуються інших сфер суспільного життя.

У 1951–1983 рр. умови й порядок доступу й користування документами в державних архівах регламентували Декрет про державні архіви від 29 березня 1951 р. та видані на його підставі нормативно-правові акти. Окрім формування Державного архівного фонду (далі – ДАФ), опрацювання його документів, їх обліку й зберігання, здійснення нагляду за архівними підрозділами державних установ, підприємств й організацій, проведення науково-дослідної і видавничої діяльності одним із завдань архівів декрет визначив забезпечення й організацію користувачам доступу до архівних фондів, що в них зберігалися¹. Принципи та порядок доступу до архівних документів, а також правила користування ними в державних архівах були окреслені розпорядженням міністра науки й мистецтва Польщі від 22 березня 1957 р.² Вимоги поширювалися лише на архіви, що входили до складу державної архівної служби Польщі та підпорядковувалися її керівному органу – Головній дирек-

* Мельник Ростислав Ігоревич – завідувач сектору зберігання документів давнього періоду відділу давніх актів Центрального державного історичного архіву України, м. Львів.

ції державних архівів. Принципи та порядок доступу й користування документами архівів й архівних підрозділів державних інституцій, вилучених з-під юрисдикції дирекції, визначали керівники відомств і міністерств, у структурі яких ці інституції перебували. Згідно з Декретом про державні архіви, таких міністерств було три – внутрішніх і зовнішніх справ та національної оборони. Постановами Ради Міністрів від 1952 та 1957 і 1958 рр. у справі Державного архівного фонду із сфери впливу державної архівної служби було вилучено документи політичних партій і організацій та архівні документи, що зберігалися у провідних бібліотечних установах країни³. Питання організації доступу до цих документів, як і користування ними, перебували у компетенції керівництва партійних органів та дирекцій зазначених бібліотек.

Згадане розпорядження міністра науки й мистецтва у справі користування архівними документами не запроваджувало формальних обмежень на доступ до документів, які зберігалися у державних архівах Польщі. Усі групи документів незалежно від часу їх створення, походження і змісту, а також правового статусу їх користувачів могли бути доступними для використання у наукових, урядових і культурних цілях, а також у приватних інтересах фізичних осіб. Підставою для отримання доступу до архівних документів був дозвіл, що видавався органами державної влади, уповноваженими здійснювати керівництво архівною галуззю країни, та керівниками відповідних архівів. Усіх користувачів були поділено на чотири групи, для кожної з яких існувала окрема процедура отримання дозволів на доступ до документів. Першу групу становили органи влади й адміністрації, а також державні установи й підприємства, громадські й культурні організації. Дозвіл на доступ до архівних документів їхнім представникам надавав директор державного архіву на підставі офіційного подання зацікавленої інституції. Така ж процедура отримання дозволів на користування архівними документами була характерна й для другої групи користувачів, до якої належали науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади, видавництва й творчі спілки. Інколи дозволи на доступ до архівних фондів надавалися працівникам зазначених інституцій на підставі їхньої індивідуальної заяви. У третю групу користувачів було виділено закордонні інституції та громадян інших держав. Дозволи на доступ до архівних документів їм надавала Головна дирекція державних архівів за погодженням з Міністерством закордонних справ. Для четвертої групи користувачів – приватних осіб – було визначено найпростішу процедуру отримання дозволів. Вони видавалися на підставі особистої заяви зацікавленої фізичної особи, в якій слід було лише вказати мету, тему, хронологічні рамки дослідження і джерельні матеріали, необхідні для проведення архівних пошуків. Підставою для відмови у доступі до архівних документів користувачам усіх категорій міг бути поганий стан фізичного

збереження матеріалів та невпорядкованість архівних фондів. До того ж директор архіву мав право скасувати наданий дозвіл на користування архівними документами у випадку невиконання користувачем передбачених цим дозволом умов або порушення ним правил роботи, встановлених для читального залу архіву. Це стосувалося також випадків, коли користувач не володів знаннями й навичками, необхідними для проведення самостійних архівних пошуків.

Поділ користувачів архівними документами на чотири категорії, для кожної з яких було визначено окрему процедуру доступу до документів, що базувалася на системі відповідних адміністративних рішень, фактично означало обмеження цього доступу для певних груп користувачів, насамперед – іноземних громадян й інституцій. Разом із тим перенесення проблеми з виключно правової площини в адміністративно-правову без чіткого окреслення принципів, критеріїв і правил прийняття державними органами рішень про дозвіл на користування архівними документами створювало перешкоди для доступу до архівної інформації також польським користувачам. Такий стан речей у цій сфері був зумовлений, з одного боку, суспільно-політичними чинниками, з іншого – умовами, в яких опинилися польські архіви по закінченні Другої світової війни.

Утвердження у перші повоєнні роки у Польщі соціалістичного ладу з усіма його політичними й суспільними наслідками вплинуло також на організацію її архівної справи, зокрема на державну політику у сфері доступу й використання архівної інформації. Результатом цього стало посилення контролю держави за цією сферою шляхом застосування згаданих вище адміністративних механізмів. Не останню роль при виборі останніх відіграв також важкий післявоєнний стан польських архівів. Внаслідок загальної розрухи, документальних і матеріальних втрат, зокрема знищення науково-довідкового апарату вцілілих архівних фондів, станом на 1950-ті рр. більшість із них не могла забезпечити своїм користувачам доступ і повноцінне користування документами. За таких обставин державній архівній службі важко було виробити загальні для всієї архівної системи країни принципи й правила користування архівними документами. У цій ситуації чи не єдиним рішенням проблеми була організація доступу до архівної інформації на основі системи відповідних адміністративних дозволів.

До середини 1960-х рр. роботи, пов'язані із відновленням й опрацюванням довоєнних архівних фондів та науково-довідкового апарату до них, у державних архівах Польщі в основному були завершені. Приблизно у цей же час з архівів й архівних підрозділів державних установ, підприємств й організацій до архівів на зберігання почали надходити документи, що були створені у перші повоєнні роки. Одразу постало питання про їх місце в системі документів ДАФ, а також про сферу і

межі використання інформації, яка в них містилася. Це підштовхнуло архівістів до перегляду основ чинної політики у сфері доступу й користування архівними документами. Перший крок у цьому напрямі було зроблено 1966 р. Розпорядженням міністра вищої освіти, на той час відповідального за державну політику в архівній сфері Польщі, було спрощено процедуру надання дозволів на доступ до документів іноземним користувачам. Їх могли надавати директори архівів за поданням польських органів державної влади, наукових установ або ж політичних, громадських і наукових організацій. За відсутності подання дозвіл, як і раніше, надавав головний директор державних архівів за погодженням із Міністерством закордонних справ⁴.

Нові принципи організації доступу й користування архівними документами у польських архівах було впроваджено розпорядженням міністра шкільництва й вищої освіти від 13 січня 1968 р.⁵ Основним його нововведенням став поділ усіх архівних документів за часом створення на три категорії. До першої належали документи, що були створені до 1 вересня 1939 р., до другої – документи, створені у період з 1 вересня 1939 по 31 грудня 1950 р., до третьої – документи, створені після 31 грудня 1950 р. Для кожної категорії було визначено різні рівень і порядок доступу, які, окрім часу створення документів, залежали також від правового статусу їх користувачів, визначеного попередніми нормативними актами.

Доступ до архівних документів користувачами усіх категорій здійснювався через систему відповідних дозволів керівників архівних установ, Головної дирекції державних архівів, міністерств та інших центральних органів державної влади. Процедура їх отримання, щоправда, зазнала деяких змін. Для кожної категорії користувачів залежно від часу створення документів вона була різною. Так, органам державної влади й адміністрації, державним установам та підприємствам, громадським і культурним організаціям дозвіл на користування документами надавали директори архівів на підставі відповідного подання цих інституцій. Складнішою була процедура надання дозволу працівникам наукових установ і вищих навчальних закладів та особам, які належали до різних наукових й видавничих інституцій, музеїв, творчих спілок й організацій тощо. Для документів, що були створені до 1939 р., його надавали директори відповідних архівів. Вони надавали дозвіл також для документів, що походили з 1939–1950 рр. Однак їхнє рішення мало бути погодженим із рекомендаційно-дорадчою комісією, що діяла при центральному й кожному воєводському архіві. До складу комісії при Архіві нових актів входили директор архіву як її голова, науковий співробітник відділу, де зберігалися документи, а також представник міністерства шкільництва і вищої освіти. Комісія при воєводському архіві складалася з директора архіву як голови, наукового співробітника

відділу, в якому зберігалися документи, а також представника президії відповідної воєводської народної ради. Насамкінець для документів, що були створені після 1950 р., дозвіл надавав Головний директор державних архівів на основі подання згаданої рекомендаційно-дорадчої комісії.

Іноземним користувачам – як фізичним, так і юридичним особам – дозвіл на доступ до архівних документів, як і раніше, надавали директори відповідних державних архівів за поданням польських органів державної влади й наукових установ, а також політичних, наукових і громадських організацій. За відсутності подання дозвіл надавав Головний директор державних архівів за погодженням із міністром закордонних справ Польщі. Іноземцям дозволялося працювати лише з архівними документами, що охоплювали період до 1939 р. Директори архівів і Головний директор державних архівів в адміністративному порядку визначали, які саме документи з точки зору доцільності використання інформації, котра в них міститься, їм слід видавати. З метою вивчення воєнних злочинів Другої світової війни Головний директор державних архівів міг надати закордонним науковим інституціям дозвіл на користування архівними документами за цей період часу. Доступ іноземним користувачам до документів, що були створені після 1945 р., було заборонено.

У 1960-х рр. правового врегулювання вимагала також проблема доступу до таємних і секретних архівних документів, створених після 1939 р. Згаданим розпорядженням від 1968 р. було визначено порядок доступу до цих документів у державних архівах. Він здійснювався у виняткових випадках лише за згодою Головного директора державних архівів та на підставі подання рекомендаційно-дорадчих комісій при архівах. Процедура отримання дозволу на доступ до цих документів повторювала процедуру отримання дозволу на доступ до кількісних показників і статистичних відомостей та інших службових матеріалів в органах державної влади й адміністрації та державних інституціях, яка була визначена двома окремими розпорядженнями Голови Ради Міністрів від 23 січня 1963 р.⁶ та 4 березня 1963 р.⁷

Дозвіл на доступ до секретних документів в державних архівах надавався з метою використання інформації, котра в них міститься, у службових, суспільних і наукових цілях. Йому передувало письмове подання керівництва зацікавлених в отриманні цієї інформації органів державної влади й адміністрації, державних підприємств, політичних і громадських організацій, вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ та редакцій. У цьому поданні мало бути зазначено документи, що замовлялися, та ціль їх використання. У дозволі на користування секретними архівними документами подавався їх перелік та зазначалася сфера використання отриманої з них інформації. Доступ

до таємної документації було заборонено. Як виняток він міг наступити лише на підставі подання керівника зацікавленого органу державної влади або керівництва політичної організації та за згодою міністра, відповідального за реалізацію державної політики в архівній сфері. У поданні зазначалися відомості про документи, котрі замовлялися, та мету й потребу використання інформації, що в них містилася. Такий самий порядок отримання дозволів на доступ до секретних й таємних архівних документів діяв для громадян інших держав та їхніх інституцій, але лише стосовно документів, які були створені до 1939 р.. Відповідні дозволи їм надавав Головний директор державних архівів. Він також визначав порядок зміни характеру документів, котрі були створені після 1939 р. й потрапили на зберігання до архівів як секретні або таємні, на звичайні документи, доступ і користування якими здійснювалися за загальними правилами.

Важливим аспектом організації доступу до архівних документів було також використання особової інформації, що в них містилася, з відповідним дотриманням і захистом усіх прав і законних інтересів осіб, яких ця інформація стосувалася. У 1950-х та першій половині 1960-х рр. польське архівне право ще не давало відповіді на пов'язані з цим питання. Доступ до документів особового походження в архівах здійснювався на основі дозвільної системи та залежав від рішення керівника архівної установи. У другій половині 1960-х рр. цю практику було скасовано та визначено правові механізми обмеження доступу до особової документації. Згаданим вище розпорядженням від 1968 р. доступ до документів особового характеру та родинної кореспонденції осіб, які продовжували жити, дозволявся за лише згодою зацікавлених осіб чи інституцій або ж по закінченні терміну, заздалегідь обумовленого цими особами чи інституціями.

Затверджені у другій половині 1960-х рр. принципи й порядок доступу й користування архівними документами застосовувалися в польських архівах до початку 1980-х рр. Законом про Національний архівний фонд та архіви від 14 липня 1983 р., що заклав основи нової організації архівної справи у Польщі, їх було змінено⁸. Підставою цих змін був пункт 1 статті 17 закону. Згідно з ним, архівні документи могли бути доступними для користувачів після закінчення 30-річного терміну, що мав минути з моменту їх створення, за умови, якщо це жодним чином не порушувало законних інтересів держави та її громадян. Всупереч своїй назві закон регламентував доступ і користування документами не всього Національного архівного фонду, а лише його складової частини – Державного архівного фонду, та і то тільки тих його документів, що зберігалися в архівах державної архівної служби. Для решти архівних установ, фонди яких склалися з документів ДАФ, закон фактично створював правовий вакуум, оскільки не стосувався правил

доступу і користування цими документами. Доступ до документів, що зберігалися в архівних підрозділах державних установ, підприємств й організацій, здійснювався лише з дозволу їхніх керівників. Схожа процедура діяла також в установах й організаціях, яким з певних причин Головна дирекція державних архівів доручила довготривале зберігання документів ДАФ (архіви з так званим *powierzonym zasobem*)⁹. Невизначеною вона залишалася для бібліотек та музеїв, у котрих зберігалося чимало документів архівного характеру. Однак найбільше проблем із доступом до документів було в архівах, вилучених із підпорядкування Головної дирекції державних архівів¹⁰. Питання організації і порядку здійснення цього доступу належали до компетенції міністерств і відомств, у структурі яких ці архіви перебували¹¹. Ситуація ускладнювалася ще й тим, що у випадку архівних підрозділів державних установ, підприємств й організацій, а також архівів, що не підпорядковувалися Головній дирекції державних архівів, поширеним явищем було недотримання ними передбачених законом термінів передачі архівних документів на постійне зберігання до державних архівів, де стосовно них мали б застосовуватися загальні правила доступу й користування¹².

У 1997 р. керівників міністерств і центральних відомств, архіви яких не перебували у сфері впливу державної архівної служби, було позбавлено прав самостійно визначати принципи й порядок доступу й користування їхніми документами. З цього питання вони були зобов'язані узгоджувати свої дії з міністром, який здійснював керівництво архівною справою Польщі (тоді це був міністр національної освіти)¹³. У 2000 р. до закону було внесено зміни, згідно з якими принципи й порядок доступу і користування документами в архівах, що не підпорядковувалися Головній дирекції державних архівів, мала визначати Рада Міністрів. При їх підготовці вона повинна була керуватися принципами поводження з архівними документами, що містять інформацію про державну чи службову таємницю або особові дані, що не підлягають розповсюдженню¹⁴. Спосіб і порядок користування документами державних архівів, що не входили до складу державної архівної служби, окрім архіву Інституту національної пам'яті – Комісії розслідування злочинів проти польського народу, було затверджено постановою Ради Міністрів від 25 жовтня 2005 р., доповненою постановою Ради Міністрів від 3 червня 2008 р.¹⁵

Ключове нововведення Закону про Національний архівний фонд та архіви у сфері доступу й користування архівними документами полягало у правовому забезпеченні цього доступу. Вперше у польській архівістиці користувачам було гарантовано право на вільний необмежений доступ до архівних документів з метою виявлення та використання необхідної архівної інформації. На відміну від попереднього періоду роль адміністративного чинника у цьому процесі було мінімізовано. Вона

зводиться до надання керівниками відповідних архівних установ формальних за своєю суттю дозволів, що лише підтверджують користувачам гарантоване їм законом право на доступ до архівної інформації. Формальною підставою для отримання такого дозволу є заява зацікавленої особи як вияв її наміру скористатися своїм правом на доступ до цієї інформації. Адміністративною процедурою надання дозволу, яка закінчувалася прийняттям відповідного рішення, директор архіву міг скористатися лише у двох випадках. Перший із них був пов'язаний із користуванням архівними документами іноземними особами, а другий – із передчасним доступом до архівних документів, тобто до закінчення визначеного законом 30-річного терміну. Іноземні користувачі доступ до архівних документів (в законі вони згадуються просто як іноземці без зазначення їх правового статусу) отримували з дозволу головного директора державних архівів. Його ж розпорядженням від 10 вересня 1993 р. це право було передано директорам державних архівів, що згодом було підтверджено ще одним розпорядженням від 26 червня 2000 р.¹⁶ Цікаво, що ці зміни спершу не знайшли відображення в основному архівному законі Польщі (див. ст. 16, пк. 6), а тому довгий час суперечили його положенням. Їх було внесено лише у 2006 р.¹⁷

Як зазначалося, законом про Національний архівний фонд та архіви було визначено термін, що мав минути з моменту створення архівних документів, по закінченні якого дозволялося ними користуватися. Для усіх груп і категорій документів незалежно від їх походження, часу, місця і способу створення він становить 30 років. Водночас законом було передбачено можливість доступу й користування документами до закінчення зазначеного терміну. Випадки, у яких дозволяється це робити, а також порядок здійснення такого доступу має визначати міністр, відповідальний за реалізацію державної політики в архівній сфері. Відповідна постанова міністра науки, вищої освіти й техніки від 25 липня 1984 р. та три постанови міністра культури й національної спадщини від 13 грудня 2000 р., 22 травня 2006 р. і 29 липня 2008 р. проблему вирішили лише частково, оскільки не розглядали випадків, за яких власне й здійснювався передчасний доступ до архівних документів¹⁸. Дозвіл на нього може надаватися у різних цілях різним фізичним і юридичним особам за умови, якщо це не суперечить законодавству та не порушує інтересів держави, її інституцій і громадян, а також таємниць, що охороняються законом. Це стосується усіх груп архівних документів, зокрема документації партій і політичних організацій, котрі діяли до 1989 р., а також радіо й телебачення. Таке формулювання в дійсності майже нічим не відрізнялося від загального положення закону про доступ до архівних документів, вік яких перевищував 30 років. Отже, можна зробити висновок про те, що в польській архівістиці час створення документів не відіграє принципового значення для організації

доступу й користування ними. Єдина відмінність між двома групами документів полягає у процедурі отримання доступу до них. Якщо для першої групи він здійснюється на підставі правових норм, що гарантують усім користувачам вільний, нічим не обмежений доступ до архівної інформації, то для другої – шляхом ухвалення керівником архіву чи головним директором державних архівів відповідного рішення про дозвіл на користування архівними документами. Для отримання цього дозволу користувач робить подання, де вказує: назву архівних документів, які його цікавлять, або тему, якої вони стосуються; мету й спосіб використання архівних документів; назву установи чи відомості про особу, котра прагне отримати доступ до документів. Громадянам Польщі та польським інституціям ці дозволи надають директори відповідних архівів. Користувачам з інших країн їх спершу надавав Головний директор державних архівів, а згодом директори архівів.

Згідно з положеннями Закону про Національний архівний фонд та архіви, єдине обмеження у сфері користування архівними документами було пов'язане із заборонаю доступу до архівної інформації, використання якої могло б завдати шкоди інтересам держави та її громадян. Разом із тим закон не роз'яснював, що в даному випадку слід розуміти під поняттям “інтереси держави й громадян” та як воно узгоджується з його положеннями про доступ і користування архівними документами. Поза увагою творців закону опинилися також питання, пов'язані з умовами створення, походженням, сферою використання й обігу документів із обмеженим доступом. В архівному праві Польщі вони регламентуються низкою законодавчих актів, що визначають основи державної політики в інформаційній сфері, зокрема принципи й порядок доступу й використання таємної, секретної, службової, особової та іншої специфічної документації. Ними є такі нормативно-правові акти: Закони про охорону таємної інформації¹⁹, про охорону особових даних²⁰, Право про акти цивільного стану²¹, Право про нотаріат²², про суспільну статистику²³, постанова міністра юстиції у справі термінів зберігання й умов знищення документів судових справ чи передачі їх державним архівам²⁴. Кожен із цих законів відповідно до свого призначення і завдань встановлює обмеження або забороняє доступ до певних груп документів. Згідно зі змінами, внесеними до Закону про Національний архівний фонд та архіви у 2007 р., крім порушення інтересів держави, її інституцій і громадян, підставою для відмови у доступі до документів в архівах є порушення таємниці, яка охороняється законом²⁵.

Окрім захисту інтересів держави, її інституцій і громадян, що можуть бути порушені у разі неправомірного використання архівної документації, польським архівним правом передбачена ще одна причина відмови у доступі до неї. Такою є незадовільний фізичний стан архівних документів. У Законі про Національний архівний фонд та архіви ця норма з'явилася у 2006 р.²⁶

Загалом слід зазначити, що станом на початок ХХІ ст. проблема доступу й користування архівними фондами як складова інформаційної політики Польщі лише частково знайшла відображення у її законодавстві. Поза правовим полем опинилася величезна кількість документів Національного архівного фонду, що не входять до складу ДАФ. Існуюча нормативно-правова база, у становленні якої у другій половині ХХ ст. прослідковується три етапи, регламентує принципи й порядок доступу й користування архівними документами у державних архівах. Основою стратегії використання архівної інформації в Польщі є поєднання двох тенденцій – забезпечення максимального доступу користувачів до документів із захистом прав й інтересів держави, її інституцій та громадян в інформаційній сфері.

¹ Dekret z dnia 29 marca 1951 r. o archiwach państwowych // Dziennik Ustaw. – 1951. – nr. 19. – poz. 149.

² Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 22 marca 1957 r. w sprawie korzystania z materiałów archiwalnych // Monitor Polski. – 1957. – nr. 24. – poz. 173.

³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 kwietnia 1952 r. w sprawie państwowego zasobu archiwalnego // Dziennik Ustaw. – 1952. – nr. 24 – poz. 165; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 lutego 1957 r. w sprawie państwowego zasobu archiwalnego // Dziennik Ustaw. – 1957. – nr. 12 – poz. 66 ; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1958 r. zmieniające rozporządzenie z dnia 19 lutego 1957 r. w sprawie państwowego zasobu archiwalnego // Dziennik Ustaw. – 1959. – nr. 2 – poz. 12.

⁴ Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lutego 1966 r. zmieniające zarządzenie w sprawie korzystania z materiałów archiwalnych // Dziennik Ustaw. – 1966. – nr. 5. – poz. 44.

⁵ Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 stycznia 1968 r. zmieniające zarządzenie w sprawie korzystania z materiałów archiwalnych // Monitor Polski. – 1968. – nr. 4. – poz. 24.

⁶ Zarządzenie nr. 12 Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 stycznia 1963 r. w sprawie udostępniania danych liczbowych, informacji i innych materiałów służbowych // Monitor Polski. – 1963. – nr. 9. – poz. 42.

⁷ Zarządzenie nr. 54 Prezesa Rady Ministrów z dnia 4 marca 1963 r. w sprawie udostępniania prasie danych liczbowych, informacji i innych materiałów służbowych // Monitor Polski. – 1963. – nr. 20. – poz. 108.

⁸ Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach // Dziennik Ustaw. – 1983. – nr. 38. – poz. 173. Див. також: Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 sierpnia 2002 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach // Dziennik Ustaw. – 2002. – nr. 171. – poz. 1396 ; Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 maja 2006 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach // Dziennik Ustaw. – 2006. – nr. 97. – poz. 673.

⁹ До таких належали архіви Польської Академії Наук, вищих навчальних закладів та Головного статистичного управління Польщі, див.: *Robótka H., Ryszewski B., Tomczak A.* Archiwistyka. – Warszawa, 1989. – S. 499–505.

¹⁰ Окрім архівів Міністерств внутрішніх і зовнішніх справ та національної оборони, до таких, згідно із законом, належали архіви Ради Держави й Сейму. З активною розбудовою у 1990-х рр. державного організму їх перелік поповнився архівами адміністрації Президента Польської Республіки (замість ліквідованої Ради Держави) й Сенату (див.: Ustawa z dnia 29 maja 1989 r. o przekazaniu dotychczasowych kompetencji Rady Państwa Prezydentowi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i innym organom państwowym // Dziennik Ustaw. – 1989. – nr. 34. – poz. 178), Служби охорони держави (див.: Ustawa z dnia 8 sierpnia 1996 r. o zmianie niektórych ustaw normujących funkcjonowanie gospodarki i administracji publicznej // Dziennik Ustaw. – 1996. – nr. 106. – poz. 496), Інституту національної пам'яті – Комісії вивчення злочинів проти польського народу (див.: Ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu // Dziennik Ustaw. – 1998. – nr. 155. – poz. 1016), Агентств внутрішньої безпеки та розвідки (були створені замість Служби охорони держави, див.: Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu // Dziennik Ustaw. – 2002. – nr. 74. – poz. 676), Міністерства фінансів та підпорядкованих йому органів (див.: Ustawa z dnia 27 czerwca 2003 r. o utworzeniu Wojewódzkich Kolegiów Skarbowych oraz o zmianie niektórych ustaw regulujących zadania i kompetencje organów oraz organizację jednostek organizacyjnych podległych ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych // Dziennik Ustaw. – 2003. – nr. 137. – poz. 1302), Центрального антикорупційного бюро (див.: Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym // Dziennik Ustaw. – 2006. – nr. 104. – poz. 708), Ради Міністрів (див.: Ustawa z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach. – // Dziennik Ustaw. – 2009. – nr. 39. – poz. 307), міністерства фінансових установ (див.: Ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu oraz o zmianie niektórych innych ustaw // Dziennik Ustaw – 2009. – nr. 166. – poz. 1317).

¹¹ Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej Nr. 21/MON z dnia 4 kwietnia 1984 r. w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów wojskowych, zasad postępowania z wojskowymi materiałami archiwalnymi oraz udostępniania tych materiałów // Przepisy o archiwach i działalności archiwalnej. – Warszawa, 1985. – S. 111–113 ; Zarządzenie nr. 13 Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 10 lipca 1984 r. w sprawie zasad i trybu postępowania z materiałami archiwalnymi resortu spraw zagranicznych // Przepisy o archiwach i działalności archiwalnej. – Warszawa, 1985. – S. 101–102 ; Zarządzenie nr. 9 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 8 lutego 1985 r. w sprawie zasad i trybu udostępniania materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwach resortu spraw wewnętrznych // Przepisy o archiwach i działalności archiwalnej – Warszawa, 1985. – S. 103–105 ; Zarządzenie Szefa Urzędu Ochrony Państwa z dnia 2 października 1997 r. w sprawie zasad i trybu udostępniania materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwum wyodrębnionym Urzędu Ochrony Państwa // Monitor Polski – nr. 76. – poz. 722.

¹² Документи з архівних підрозділів державних установ, підприємств й організацій на зберігання до державних архівів мали передаватися не пізніше ніж після 25 років з моменту їх створення. Документи з архівів, що не підпорядковувалися Головній дирекції державних архівів, зберігалися у них не більше ніж 50 років, після чого передавалися на постійне зберігання до

архівів державної архівної служби.

¹³ Ustawa z dnia 20 grudnia 1996 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z reformą funkcjonowania gospodarki i administracji publicznej oraz o zmianie ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych // Dziennik Ustaw. – 1996. – nr. 156. – poz. 775.

¹⁴ Ustawa z dnia 22 grudnia 2000 r. o zmianie niektórych upoważnień ustawowych do wydawania aktów normatywnych oraz o zmianie niektórych ustaw // Dziennik Ustaw. – 2000. – nr. 156. – poz. 775.

¹⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 października 2005 r. w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwach wyodrębnionych, podporządkowanych Ministrowi Obrony Narodowej, ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych, ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych, ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych, Szefowi Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Szefowi Agencji Wywiadu, Szefowi Kancelarii Sejmu, Szefowi Kancelarii Senatu i Szefowi Kancelarii Prezydenta // Dziennik Ustaw. – 2005. – nr. 219. – poz. 1847 ; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 czerwca 2008 r. w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwach wyodrębnionych // Dziennik Ustaw. – 2008. – nr. 107. – poz. 679.

¹⁶ Zarządzenie Nr. 7 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 26 czerwca 2000 r. w sprawie upoważnienia dyrektorów archiwów państwowych do załatwiania wniosków o udostępnienie materiałów archiwalnych lub urzędowe poświadczenie treści dokumentów składanych przez podmioty zagraniczne lub międzynarodowe [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.archiwa.gov.pl> – Назва з екрана

¹⁷ Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o zmianie i uchyleniu niektórych upoważnień do wydawania aktów wykonawczych // Dziennik Ustaw. – 2006. – nr. 220. – poz. 1600.

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z dnia 25 lipca 1984 r. w sprawie wcześniejszego udostępniania materiałów archiwalnych // Dziennik Ustaw. – 2000. – nr. 41. – poz. 217 ; Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 13 grudnia 2001 r. w sprawie określenia szczególnych wypadków i trybu wcześniejszego udostępniania materiałów archiwalnych // Dziennik Ustaw. – 2001. – nr. 13. – poz. 116 ; Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 maja 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia szczególnych wypadków i trybu wcześniejszego udostępniania materiałów archiwalnych // Dziennik Ustaw. – 2006. – nr. 98. – poz. 681 ; Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 29 lipca 2008 r. w sprawie określenia szczególnych wypadków i trybu wcześniejszego udostępniania materiałów archiwalnych // Dziennik Ustaw. – 2008. – nr. 156. – poz. 970.

¹⁹ Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych // Dziennik Ustaw. – 1999. – nr. 11. – poz. 95.

²⁰ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych // Dziennik Ustaw. – 1997. – nr. 133. – poz. 883.

²¹ Ustawa z dnia 29 września 1986 r. Prawo o aktach stanu cywilnego // Dziennik Ustaw. – 1986. – nr. 36. – poz. 180 ; Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 czerwca 2004 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego // Dziennik Ustaw. – 2004. – nr. 161. – poz. 1688.

²² Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie // Dziennik Ustaw. – 1991. – nr. 22. – poz. 91 ; Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 marca 2002 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo o notariacie // Dziennik Ustaw. – 2002. – nr. 42. – poz. 369. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 października 2008 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo o notariacie // Dziennik Ustaw. – 2008. – nr. 189. – poz. 1158.

²³ Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej // Dziennik Ustaw. – 1995. – nr. 88. – poz. 439.

²⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 marca 1989 r. w sprawie okresów przechowywania i warunków niszczenia akt spraw sądowych lub przekazywania ich archiwom państwowym // Dziennik Ustaw. – 1989. – nr. 28. – poz. 150.

²⁵ Ustawa z dnia 2 marca 2007 r. o zmianie ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach oraz Ustawy – Kodeks pracy // Dziennik Ustaw. – 2007. – nr. 64. – poz. 426.

²⁶ Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o zmianie i uchyleniu niektórych upoważnień do wydawania aktów wykonawczych // Dziennik Ustaw. – 2006. – nr. 220. – poz. 1600.

Рассмотрены основные этапы становления государственной политики Польши в сфере доступа и пользования архивными документами во второй половине XX – в начале XXI столетия, проанализировано нормативно-правовую базу в этой отрасли, охарактеризовано принципы и порядок доступа и пользования документами в государственных архивах.

Ключевые слова: архив; архивные документы; Государственный архивный фонд; Главная дирекция государственных архивов; доступ и пользование архивными документами.

The article considers the main stages in the public policy of Poland in the field of access and the use of archival documents in the second half of XX – the beginning of the XXI century, analyzes the regulatory framework in the industry, characterizes the principles and procedures of access and use of documents in state archives.

Keywords: archives; archive documents; the State Archive Fund; General Directorate of State Archives; access and use of archival documents.